

Vårt enda kvarvarande brunnssapotek

Av Roland Ericsson

När Samuel Skragge kom till Västmanland som provinsialmedicus på 1690-talet fick han snart höra talas om en märklig källa mellan Kila och Fläckebo socknar, som sedan urminnes tid varit uppskattad av befolkningen i trakten för sitt hälsobringande vatten. År 1678 hade Urban Hjärne upptäckt Medevi brunn och Skragge, som hörde till Hjärnes vänner, var liksom denne intresserad av att kunna utnyttja en hälsokällas möjligheter till framgångsrik sjukdomsbot. Skragge besökte den nämnda platsen i Västmanland första gången år 1700 för att undersöka hälsokällan. Denna vann både Skragges och Hjärnes odelade gillande och redan år 1702 började Skragge bygga badstuga, brunnshus, sjukhus, bostäder och kyrka på den plats som nu heter Sättra brunn.

År 1747 donerade biskop Anders Kalsenius området till Uppsala universitet och dess medicinska fakultet. Donators tanke var att Brunnen skulle tjäna som praktisk utbildningsanstalt för blivande läkare. I sanning en framåtblickande inställning; någon klinisk utbildningsmöjlighet i Sverige på 1740-TALET fanns ej att tillgå. Än i denna dag hålls på Sättra brunn återkommande studiedagar för kurserna i medicin och kirurgi (ortopedi) vid Uppsala universitet.

Kurverksamheten i den moderna rehabiliteringsanstalten bedrivs i våra dagar i terminer om fyra veckor och i behandlingen ingår sjukgymnastik, bad och arbetsterapi med målinriktad träning för att bibehålla och förbättra allmän funktions- och arbetsfärdighet. Flera läkare finns på platsen.

Apotek torde ha funnits på Sättra brunn, åtminstone sedan mitten av 1700-talet. Numera är Sättra brunn den enda platsen i landet som har brunnsapotek. Tidigare har t.ex. Loka, Medevi, Porla och Ramlösa haft brunnsapotek. Apoteket, som sedan länge är inrymt i ett äldre trähus, är öppet två eftermiddagar i veckan under tiden maj–september. Vid mitt besök förevisades en originell »personalbok« d.v.s. samtliga föreständares namn under nära hundra år på baksidan av en låda i recepturen. Vår kände farmacihistoriker Axel Kockums namn fanns med från tjänstgöringar några somrar i detta sekels början, då han var knuten till apoteket Kronan i Uppsala.

Detta apotek har mestadels levererat läkemedel till brunnsinrättningen dock inte under den första tiden. Apotekare Chr. Lökk som år 1757 i Uppsala inrättat det nya Stads- och Provincial-Apoteket med tecknet Uplands Vapen (efter år 1868 benämnt Lejonet), stod bevisligen redan 1759 för apotekshållningen på Sättra brunn. Den år 1764 som akademiapotekare antagne Andreas Möllenhoff sökte upprepade gånger om rätt att få leveranserna till hälsobrunnen. Han tillhörde ju redan universitetets stat och Brunnen och dess verksamhet skulle ju i varje fall efter donators egen respektive änkas död tillfalla universitetet i Uppsala. Efter flera års skriftväxling i ärendet, där brunnsintendenten, professor Samuel Ziervogel yttrade sig mycket kritiskt om Möllenhoffs kvalifikationer, och trots att t.o.m. Linné tog parti för akademiapotekaren, får man gå ända fram till år 1791 för att finna säkra belägg för att akademiapoteket levererade läkemedel till Sättra brunn. Kronan, som akademiapoteket kallades fr.o.m. 1766, har sedan behållit läkemedelsleveranserna fram till 1940, då det närbelägna apoteket i Sala övertog apotekshållningen.

Avslutningsvis en stilla undran: Kan man kanske tänka sig att under perioden 1770–75 laboranten på Uplands vapen (Scheele) skötte leveranserna till Sättra brunn och tillbringade någon del av sommaren där?